

Srovnávací a historická gramatika 19.století

MLADOGRAMATIKOVÉ

Marek Svoboda, Tomáš Svoboda, Zuzana Sinková, Stanislav Bečvář

Obecně

- 19.století: při zkoumání jazyků poprvé užívání **vědecké metodologie**
- srovnávací gramatika: vznikla na základě objevení **sanskrtu** (pro Evropu)
- Hned od počátku dostávalo srovnávací studium jazyků **historický charakter**

„Objevení“ sanskrtu

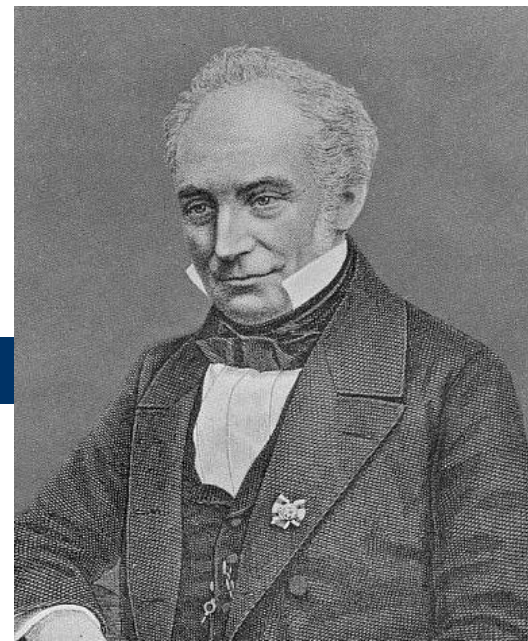
- Pro Evropu „objevil“ sanskrt **William Jones**:
- Ještě 40 let po „objevení“ sanskrtu má však tento „objev“ velmi **omezené důsledky**

Srovnávací a historická gramatika

- „Zakladatelé“ srovnávací gramatiky: především **R. Rask a F. Bopp**
- „Zakladatel“ historické gramatiky: **J. Grimm**

Franz Bopp (1791 – 1867)

- Německý filolog
- **Životní cíl** = rekonstrukce prvotního stadia jazyka
- **Prvotní jazyk** – nejdokonalejší
- Při hledání ‚prvotního jazyka‘ se opíral o porovnávání často velmi odlišných jazyků

Grimmův zákon fonetických změn v germánských jazycích

I. E. → Germ.	Latina	Germán. j.	Mod. švéd.	Mod. angl.
p → f	pecu	*fexu-	fä	fee
	capio	*xaf-ian	häva	heave
t → þ	tres	þrir (stšv)	tre	three
	verto	vaíran (g)	varda	worth
k → h(x)	cornu	*xurna-	horn	horn
	socer	swaíhra (g)	svåger	—
b → p	scabo	*skap-an	skapa	shape
d → t	decem	*texun	tio	ten
	edo	*et-an	äta	eat
g → k	iugum	*iuka-	ok	yoke
	ager	*akra-	ker	acre

Obr. 25: Grimmův zákon fonetických změn v germánských jazycích (podle Malmberga)

Poznámky:

1. „f, þ, h(x)“ = neznělé frikativy.
2. Zkratky: (stšv) = stará švédština; (g) = gótština.
3. „Worth“: v tomto případě nejde o adjektivum, nýbrž o archaické sloveso (srov. něm. „werden“).
4. „h(x)“: původní dorsovelární /x/ (srov. něm. „lachen“) změnilo se v germánských dialektech na glotální /h/ a po prodloužení předcházející samohl. většinou zaniklo (srov. lat. „pecu“ > angl. „fee“ v prvním příkladu)

Grimmův zákon fonetických změn v germánských jazycích

V minulosti – změna výslovnosti okluzívních souhlásek:

- neznělé okluzívy → **frikativy**

- znělé okluzívy → **ztrácí znělost**

- **výsledek:** důležitý rys, jímž se germánské jazyky liší od ostatních jazyků indoevropských

Wilhelm von Humboldt (1767 – 1835)

- **Cíl** - vytvoření srovnávací antropologie
- **Původ jazyka** - metafyzické úvahy
- Jazyk je vrozená lidská vlastnost
- **Sánskrt** je nejdokonalejší, protože je nejstarší
- Různá mentalita jednotlivých národů – různé jazyky
- Jazyk není *ergon* (produkt) nýbrž *energeia* (aktivní síla)

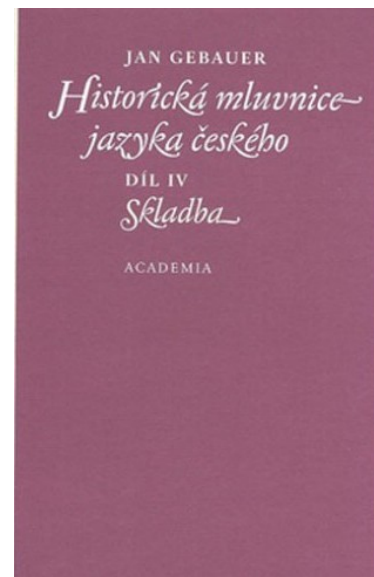
August Schleicher (1821 – 1868)

- Dověřil vývoj **srovnávací gramatiky**.
- Jazyk prý není společenský jev.
- Problémy jazykového vývoje a interpretace bral jako **organismus**.

Významnější díla mladogramatiků

- **Základy srovnávací gramatiky indoevropských jazyků** (Brugman & B. Delbrückem)
- **Principy dějin jazyka** (základní dílo mladogramatiků).
- **Historická mluvnice jazyka českého** (Jan Gebauer) navazuje na názory mladogramatiků

Mladogramatikové X Starší generace

- **Mladogramatikové:**

- otázky fonetických změn a historický pohled na jazyk
- povýšení jazykovědy mezi přírodní vědy

- **Kritici:**

- ling. směry z konce 19. století: reakce proti mladogramatickému směru

Experimentální fonetika

- Využívá **přístrojů** (laryngoskop, kymograf)
- Rozvoj v 19. století
- Metody:
palatografická, plastografická
- Představitelé:
R. Lenz, E.A. Meyer, W. Kempelen

laryngoskop

Rekonstrukce Kempelenova „mluvícího stroje“ na Saarlandské univerzitě v Saarbrückenu

Mladogramatikové

Junggrammatiker

- Nový lingvistický směr
Principy dějin jazyka (H. Paul - 1880)
- Lipská škola
K.Brugmann, B.Delbrückem...
- Ve světě
G.I. Ascoli, Jan Gebauer
- Mladogramatici x Starší generace
vznik nových ling. směrů
formování ling. 20.století

Karl Brugmann

Srovnávací a historická gramatika

- Zavedení vědecké metodologie
řešení základních otázek jazykového vývoje
- Největší rozkvět v Německu
na mladogramatických pozicích i ve 20.století
- Srovnávací lingvistika
porovnávání rozboru jazyka s jazykem jiným